

Потриваєва Н.В.
д-р екон. наук, професор

Козаченко Л.А.
канд. екон. наук, доцент

ЛІЗИНГ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

LEASING ON THE MARKET OF FINANCIAL SERVICES OF UKRAINE: FORMATION AND TRENDS OF MODERN DEVELOPMENT

ВСТУП: Сучасний фінансовий ринок представляє лізинг як один з найбільш прогресивних інструментів фінансування капіталовкладень підприємств, що являється дієвим важелем зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, а також сприяє ефективному розвитку виробництва та формуванню сприятливих інвестиційних процесів в Україні. Більшість розвинених країн через лізинг здійснює майже третину інвестицій в основні засоби, зокрема малі та середні підприємства країн Європейського союзу надають перевагу лізингу після такого джерела фінансування як кредитні лінії. Наразі для вітчизняних підприємств цей показник становить не більше 4% [1].

Незважаючи на високий рівень використання лізингу у розвинутих країнах світу, українські стейкхолдери з обережністю звертаються до лізингових послуг, що зумовлено незначним досвідом у цій сфері, недосконалістю законодавчої бази та нестабільними політичними та економічними умовами господарювання. Особливої актуальності набуває вивчення питання розвитку лізингових послуг в Україні як дієвого інструменту модернізації матеріально-технічної бази підприємств, отримання доступу до сучасних технологій, поліпшення якості послуг, розвитку малих та середніх бізнесових одиниць в умовах нестабільності та недостатнього інвестування виробництва.

Метою дослідження є вивчення особливостей формування лізингу в Україні, виявлення тенденцій, проблем та напрямів подальшого розвитку лізингу на вітчизняному ринку фінансових послуг.

Предметом проведеного дослідження стали теоретичні та методичні засади, а також практичні аспекти функціонування лізингу на ринку фінансових послуг.

Об'єктом дослідження є процес формування лізингу на ринку фінансових послуг в Україні.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ: Теоретичні та практичні питання щодо становлення лізингу в Україні, пріоритетність фінансового лізингу перед іншими фінансовими інструментами, вирішення проблем функціонування лізингу на ринку фінансових послуг привертають увагу багатьох вітчизняних вчених та практиків. Дослідженням історичних аспектів виникнення і становлення лізингу займалися Д. Василенко, О. Васильчишина, Г. Калитка, О. Тулай, Т. Галецька. Вивченню сучасного стану розвитку лізингових послуг в Україні приділено увагу О. Залєтова, А. Золковера, Т. Беялова, В. Другової, І. Якушевої. Нормативне забезпечення та регулювання лізингових відносин в Україні розглядають Н. Внукова, О. Гудзь, Л. Ларионова, Т. Завора. Вивченням лізингу як однієї з ефективних форм залучення інвестиційних ресурсів займалися І. Борисюк, А. Загородній, Т. Овчаренко. Визначенню подальших векторів розвитку сфери лізингу присвятили свої праці О. Горбатенко, М. Малік, В. Міщенко, С. Науменкова, Р. Саблук тощо. Аналізуючи їх праці, стає очевидною доцільність подальшого дослідження даного питання в умовах сьогодення. Така необхідність, насамперед, зумовлена тим, що ринок лізингових послуг в Україні потребує постійної уваги та комплексного підходу щодо визначення перспектив розвитку у вітчизняній практиці господарювання.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ: Теоретичною та методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання сутності, предмета, об'єкта з досліджуваної проблеми формування та розвитку лізингу на ринку фінансових послуг в Україні.

У процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи: аналіз, синтез, дедукція, конкретизація, абстрагування, метод історичного та логічного дослідження. Застосовані такі методичні прийоми, як вибірка, узагальнення, моделювання, огляд, підрахунок, порівняння. Апробовані наступні методи: монографічний, діалектичний та системний аналіз (вивчення сутності лізингу на ринку фінансових послуг та його складових); порівняльний та факторний (узагальнення досвіду діяльності суб'єктів лізингових відносин); економіко-статистичні, розрахунково-аналітичні, системно-функціональний і графічний методи, факторний, структурний, компаративний і формально-логічний аналіз (для оцінки сучасного стану лізингу на ринку фінансових послуг в Україні; визначення проблем і загроз у лізинговому секторі). Історичний та логічний підходи використано при визначенні необхідності змін в системі управління діяльністю суб'єктів лізингових відносин.

Інформаційною базою досліджень є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті з питань формування та розвитку лізингу в Україні; матеріали науково-практичних конференцій та семінарів); нормативно-правові документи, що регулюють відносини у сфері лізингу; офіційні статистичні дані щодо діяльності у сфері лізингу в Україні за 2016-2018 роки;

видання професійних фінансових організацій, довідково-інформаційні видання; спеціалізовані фахові інтернет-ресурси.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ: Формування ефективних заходів розбудови вітчизняного ринку фінансових послуг у взаємозв'язку з трансформаційними економічними процесами є прогресивним інструментом для подальшого соціально-економічного розвитку в Україні. Зокрема, лізинг можна віднести до дієвого механізму інвестування в оновлення матеріально-технічної бази та фінансування реального сектора економіки.

Європейська федерація національних асоціацій по лізингу устаткування (Leaseurope) надає таке визначення цьому фінансовому інструменту: «Лізинг – це договір оренди заводу, промислових товарів, устаткування, нерухомості для використання їх у виробничих цілях орендарем, тоді як товари купуються орендодавцем, і він зберігає за собою право власності» [2].

Якушева І.Є. у своїй роботі зазначає, що лізинг в Україні перебуває в процесі становлення, що визначається національними та правовими особливостями, рівнем економічного розвитку країни, характером державної політики щодо підтримки підприємництва, іншими чинниками [3].

Автор О. Васильчишин у своїй роботі наводить результати досліджень щодо документальних знахідок, які підтверджують історичні факти формування лізингових відносин. Так, знайдена перша документально зафіксована згадка про лізингову операцію відноситься до 1066 року. Подія пов'язана з орендою у нормандських судновласників Вільгельмом Завойовником кораблів з метою вторгнення до Британських островів. У 1248 році вже офіційно зареєстрована перша лізингова операція, що доводить факт отримання амуніції хрестоносцями для чергового походу. Іншим прикладом виникнення лізингових операцій є досвід менеджерів телефонної компанії «Белл». Для збільшення кількості своїх клієнтів керівництво компанії у 1877 році вирішило здавати телефони в оренду, а не продавати. Завдяки креативним підходам до збільшення прибутку, що виникали у власників бізнесу розвивалися і економічні відносини, зокрема: з'являється термін «лізинг», від англійської «to lease», що перекладається як «орендувати, брати в оренду» [2, 20].

Батьківщиною фінансового лізингу в його сучасному розумінні вважаються США. Так, основоположником американського фінансового лізингу є Генрі Шонфельд, який організував у 1952 році відому американську лізингову компанію «United States Leasing Corp.» (сьогодні «United States Leasing International Inc.»).

У країнах Європи розвиток фінансового лізингу відносять до кінця 50-х та початку 60-х років ХХ століття. Саме у ці роки науково-технічна революція зумовила нагальну потребу підприємств у суттєвій модернізації основних засобів, що і стало передумовою розвитку фінансового лізингу в

Північній Америці і Західній Європі. У 70-ті роки ХХ століття фінансовий лізинг розпочав займати чільне місце в економічних відносинах підприємств Південної Америки, Азії та Африки. 80-ті роки відмічаються ухваленням концепції фінансового лізингу практично у всьому світі [2].

Формування та розвиток лізингових відносин в Україні відбувався у декілька етапів, що супроводжувалось частим та непослідовними змінами у законодавстві щодо регулювання послуг на фінансовому ринку, констатує у своїй статті Галецька Т.І. [4]. В Україні перший етап розвитку лізингу, що приходить на 1991-1996 рр., починається із розроблення спеціального законодавства. Ухвалений у 1991 році Закон України «Про банки і банківську діяльність» вже дозволяв банкам придбавати засоби виробництва за власні кошти та надалі передавати їх в оренду. Банківська установа могла виступати одночасно як лізингоодержувачем майна так і кредитором, а також, розробляти і використовувати ефективні лізингові технології.

У 1994 році Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 20.03.1994 р. вводить такі поняття як «лізингова (орендна) операція», «фінансовий лізинг (оренда)», «оперативний лізинг (оренда)», «зворотний лізинг (оренда)» та інші. Досліджуючи етапи розвитку лізингу в Україні, Галецька Т.І. стверджує, що саме в ці роки трансформації вітчизняної економіки формуються передумови для лізингу [4].

На другому етапі формування вітчизняного лізингу на ринку фінансових послуг (1997-2002 рр.), з метою реалізації державної політики у фінансовому секторі, урядом затверджено ряд законодавчих актів щодо правових основ захисту інтересів споживачів та регулювання відносин учасників лізингової угоди, діяльності і розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг. Зокрема, 16 грудня 1997 році було прийнято Закон «Про лізинг» [5].

Цей етап супроводжується певними обмеженнями Національного банку України (далі – НБУ) щодо здійснення банками лізингових операцій. Зіткнувшись з проблемним поверненням позику, труднощами в управлінні лізинговим майном, банки почали засновувати дочірні лізингові компанії. Так, у 1996-1998 рр. було створено такі лізингові компанії: Фінансово-лізинговий дім при АК АПБ «Україна», «Аваль-лізинг», Українська сільськогосподарська лізингова компанія «Украгроліз», «Укртранслізинг», «Укрексімлізинг» та інші. Задля підтримки виробників української сільськогосподарської техніки, Кабінетом Міністрів України у 1997 році створено Державний лізинговий фонд, який пізніше трансформовано у лізингову компанію «Украгролізинг» (досі діє на ринку). Ця компанія отримувала річні бюджетні асигнування (100-150 млн грн) на підтримку фінансування вітчизняної сільськогосподарської техніки. На пільгових умовах компанією здійснювалося фінансування операцій з постачання лізинговими компаніям української сільгосптехніки. Галузі сільського господарства та транспорту також підтримували такі державні лізингові

компанії як «Украгромашінвест» та «Укртранслізинг». Робота цих лізингових компаній була спрямована в першу чергу на підтримку підприємств-виробників обладнання та механізмів, а потім вже на створення успішного лізингового бізнесу, що зумовило негативний вплив на конкуренцію та ціноутворення в цих галузях. Незадовільна практика платежів та невиконання зобов'язань лізингоодержувачами згаданих компаній значним чином вплинули на майбутню платіжну дисципліну лізингових клієнтів (наприклад, компанія «Украгролізинг» недоотримала понад 4% лізингових платежів від своїх клієнтів) [2, 4].

Наприкінці 90-х років Міжнародна фінансова корпорація, Світовий банк та USAID надали технічну допомогу для розвитку лізингу, зокрема в аграрному секторі. У 1997 р. з метою захисту інтересів учасників лізингових операцій створено вітчизняну Асоціацію лізингових компаній «Укрлізинг». До складу асоціації увійшли українські лізингові компанії, банки, страхові організації, підприємства, наукові установи. Також Україна цього року стає членом Європейської федерації національних лізингових асоціацій «LEASEUROPE».

Надалі ринок лізингу розвивався повільно, і у 2000 році загальна частка лізингових активів у ВВП становила 1% (найнижчий показник у Європі). За даними Держкомстату, за 1994-2003 рр. в Україні було зареєстровано понад 60 лізингових компаній, більшість з яких була пов'язана з банками. Основним завданням компаній було оптимізувати процеси управління майном, що було вилучене у неплатоспроможних позичальників.

Початок третього етапу розвитку лізингових відносин (2003 р. – перше півріччя 2008 р.) привніс зміни у законодавство, зокрема: прийнято Закон України «Про фінансовий лізинг», що регулює правові та економічні засади у сфері фінансового лізингу; введено Положення «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг». Кроком уперед для розвитку лізингу в Україні у 2006 році стало приєднання до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг [4].

Протягом 2005-2007 рр. вітчизняний ринок лізингу поповнюється значними обсягами іноземного капіталу. Іноземні інвестори, купуючи банк або відкриваючи філію власного банку, створювали протягом певного часу і дочірні лізингові компанії. У цей період українські банки з іноземним капіталом створили 12 дочірніх лізингових компаній. Дочірні лізингові структури засновували й банки з українським капіталом, зокрема: ТОВ «Приват-лізинг» стало засновником ПАТ КБ «ПриватБанк»; ТОВ «Лізингова компанія «Контрактова» - АБ «Діамантбанк»; ЗАТ «Правекс-лізинг» - ПАТ КБ «Правекс-Банк» [5].

Четвертий етап (друге півріччя 2008-2009 р.) розвитку українського лізингу визначається, як кризовий період. Глобальна фінансово-економічна криза, вплинула на розвиток практично всіх сфер економіки України. Якщо в першому півріччі 2008 р. вітчизняний ринок лізингу зростав, то у другій

половині року відбулося остаточне його падіння, так як криза ліквідності на вітчизняному фінансовому ринку зумовила ускладнений доступ лізингодавців до фінансування.

За дослідженням Другової В.Т. одним із найгірших в Україні за всю історію розвитку вітчизняного лізингу став 2009 р. За рік було укладено всього 3007 договорів на суму 2466,4 млн грн., що становить квартальний показник докризового стану лізингу на ринку фінансових послуг. Більшість підприємств почала економити на оновленні основних засобів, зросли проценти, валютні та кредитні ризики, більшість клієнтів стала неплатоспроможною, невеликі лізингові компанії почали виходити з ринку та закривати свої філії. Про це свідчить припинення діяльності 14 незалежних лізингових компаній у 2009 р. та в першому кварталі 2010 р. – ще 24. Спостерігалось нестабільне фінансове становище лізингових компаній, погіршення їх платоспроможності, зокрема у тих, які неякісно структурували лізинговий портфель, не враховуючи ризик-менеджмент та оцінку кредитоспроможності лізингодержувачів. Також у складному становищі опинилися незалежні лізингові компанії, які не мали акціонерів-банківських установ або виробників предметів лізингу [5].

Незважаючи на песимістичні прогнози економістів та аналітиків, післякризове відновлення лізингу на ринку фінансових послуг в Україні відбувається на п'ятому етапі (2010 р. і до сьогодні). Вже у I кварталі 2010 р. зростає кількість і вартість договорів фінансового лізингу, у 2010-2011 рр. спостерігається стійка тенденція до нарощування обсягів лізингового портфеля лізинговими компаніями. Як наслідок, ринок лізингу України перевищив навіть докризові показники свого розвитку. Безумовно, вагомий вплив у розвитку ринку фінансових послуг здійснив і новоприйнятий 02 грудня 2010 р. Податковий кодекс України. Завдяки новаціям основного акту в оподаткуванні було усунуто основні розбіжності щодо питань оподаткування лізингових операцій; на відміну від кредиту, лізинг автомобілів та обладнання став економічно привабливішим для споживачів за рахунок можливості використання прискореної амортизації предметів лізингу та зараховування на валові витрати усієї суми лізингових платежів при оперативному лізингу.

Така позитивна тенденція утримувалася протягом 2012-2013 рр., але вже з 2014 року ситуація різко змінилася з причини внутрішнього конфлікту в Україні. Військові події на сході України, втрата кримських територій, політична нестабільність в країні загалом негативно відбилася на ситуації в економічній та фінансовій сферах, добробуту населення. Все це призвело до девальвації гривні, зростанню ризиків та вартості фінансових ресурсів, ускладнився доступ лізингодавців до ринків капіталів, знизилася кредитоспроможність потенційних лізингоотримувачів, іноземні стейкхолдери призупинили свою фінансову діяльність на українських

територіях і, як наслідок – фактично зупинився розвиток вітчизняного лізингу [1].

Порівнюючи показники 2013 р. та 2017 р. спостерігаємо скорочення лізингових портфелів у 2,5 рази у гривневому еквіваленті, зокрема: станом на 31 грудня 2013 року з 67,8 млрд грн до 22,8 млрд грн 31 грудня 2017 року, також лізингові компанії мали реструктурувати чимало лізингових платежів.

З погляду створення нового бізнесу панувало аналогічне становище – у 2013 році укладено 11 000 договорів на суму 31 553 млн грн порівняно з 7 752 договорами на суму 12 968 млн грн 2017 року [6].

Після таких негативних наслідків, порівнюючи показники 2014 року лише з 2016 року поступово починають дещо зростати обсяги лізингових операцій [5]. Наразі банківський кредит є менш доступним для довгострокового фінансування, тоді як лізинг спроможний стати для юридичних і фізичних осіб реальним джерелом формування основних фондів. Цей факт підтверджують цифри 2007-2012 рр. коли банківський продукт був значно дешевше лізингового, то пропозиції лізингових компаній щодо відсоткових ставок починаючи вже 2015 року набагато знизилися.

Суб'єкти господарювання з метою оновлення морально та фізично-застарілих основних засобів мають можливість використовувати будь-які фінансові механізми, зокрема: банківські кредити, тезаврація прибутку, використання коштів лізингових компаній, залучення коштів інвесторів. Відтак саме лізинг на вітчизняному ринку фінансових послуг може бути дієвим фінансовим інструментом придбання і оновлення об'єктів основних засобів у різних галузях економіки, як для громадян, які бажають придбати автомобіль, так і для фінансування багатомільйонних операцій великих підприємств [7].

Основними нормативно-правовими актами в Україні, що здійснюють регулювання лізингової діяльності, є Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України, закони України «Про фінансовий лізинг» та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», які містять правові основи господарської діяльності, регулюють відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів та відносини, котрі регулюються цивільним законодавством, загальні правові й економічні засади фінансового лізингу [7].

Зокрема, загальні правові ознаки лізингових операцій розкрито у Господарському кодексі, в ст. 292 ч. 1 якого наведено поняття лізингу, як «господарської діяльності, спрямованої на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця)

майно, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів» [8].

Статтею 806 Цивільного кодексу України визначено, що «за договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності й було набуто ним без попередньої домовленості з лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі)» [9].

Визначення щодо лізингової (орендної) операції наведено у Податковому кодексі України, зокрема «господарська операція (крім операцій із фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних засобів у користування іншим фізичним або юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк» [10].

Закон України «Про фінансовий лізинг» визначає «фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. Так, за договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі)» [11].

У Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III надається визначення ринкам фінансових послуг, а саме, що це є «сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг». Цей же документ у статті 4 вказує на те, що фінансовий лізинг також вважається фінансовою послугою.

Овчаренко Т. зазначає, що на ринку пропонованих фінансових послуг саме використання лізингу є переважним перед кредитом для лізингоодержувача, так як він є однією з найбільш доступних форм довгострокового фінансування щодо отримання технічних засобів. Також автор зазначає «діють більш прості схеми забезпечення виконання зобов'язань, оскільки майно, яке передається у лізинг, є водночас і заставою, тому лізингодавці менш вимогливі до попередньої кредитної історії лізингоодержувача». Сприятливим є також гнучкість платежів за договором лізингу, їх можна встановлювати, відповідно до очікуваного грошового потоку лізингоодержувача в майбутніх періодах. Також автор вказує на те, що у веденні бізнесу для лізингодавця перевагами лізингу може бути певний вибір спеціалізації щодо видів обладнання, що дозволяє їм залучати безпосередньо від виробників обладнання в кредит [12].

Сьогодні вітчизняний лізинг на ринку фінансових послуг знаходиться на шляху становлення після періодичних кризових коливань та пошуку стабільності. Суттєво змінюються технології та методики, що дозволяють підписати лізингову угоду та одночасно захистити інтереси лізингодавця і лізингоодержувача. Так, відсоток авансового платежу збільшився від 20 до 40% від суми договору, зменшився ліміт на загальну суму фінансування, скоротився строк лізингової угоди, критерії оцінки ризиків лізингових компаній стали ще більш жорсткими. Зазначені умови привели до суттєвого скорочення гравців у лізинговому секторі, а з іншого боку, підвищилась якість лізингового портфеля та його обслуговування [5].

Аналізуючи дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» щодо кількості лізингодавців в Україні у період 2016-2018 рр. (табл.1), спостерігаємо значне скорочення їх кількості.

Таблиця 1. Кількість лізингодавців в Україні у період 01.01.2016 р. – 9 місяців 2018 р.

Тип установи	Станом на					Темпи приросту 01.10.2018р./ 01.10.2017 р., %
	01.01. 2016 р.	01.01. 2017 р.	01.01. 2018 р.	01.10. 2017 р.	01.10. 2018 р.	
Юридичні особи-лізингодавці, од.	268	202	183	193	185	-4,1
Фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу, од.	362	428	280	408	353	-13,5

Джерело: [14, 15, 16]

Так, на початок жовтня 2018 року зафіксована кількість юридичних осіб-лізингодавців 185, що на 4,2% менше ніж у аналогічному періоді 2017 року; фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу відповідно 353, що менше на 13,5%, ніж за 9 місяців 2017 року. Тенденція до зниження кількості учасників лізингу зумовлена низькою платоспроможністю споживачів лізингових послуг, відтоком інвесторів, обмеженістю фінансових ресурсів, що є проблемою при формуванні власного капіталу і безпосередньо в організації та провадженні господарської діяльності, а також банкрутством суб'єктів фінансового ринку [13, 14, 15, 16].

Протягом 9 місяців 2018 року в Україні юридичними особами – лізингодавцями та фінансовими компаніями, що надають послуги фінансового лізингу укладено 7 115 договорів фінансового лізингу на суму 17 695,4 млн грн (табл.2).

Таблиця 2. Вартість та кількість договорів фінансового лізингу, укладених юридичними особами та фінансовими компаніями у 2015 р. - 9 місяців 2018 р.

Період	Вартість договорів, укладених за період, млн грн		Кількість договорів укладених за період, од.	
	Юридичними особами	Фінансовими компаніями	Юридичними особами	Фінансовими компаніями
2015 р.	6 241,4	20,2	4 098	21
2016 р.	9 755,0	67,3	9 122	38
2017 р.	12 814,2	153,4	7 699	53
9 міс. 2017 р.	9209,3	121,4	5707	36
9 міс. 2018 р.	17110,4	585,0	6522	593

Джерело: [14, 15, 16]

Якщо проаналізувати кількість укладених договорів фінансового лізингу, можна зробити висновки, що близько 96,7% усіх послуг фінансового лізингу за 9 місяців 2018 року надано саме юридичними особами, які не є фінансовими установами. При тому 96,5% лізингових послуг, наданих лізингодавцями, припадає на 20 найбільших юридичних осіб-лізингодавців. Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, становить 18 116,5 млн грн. Вартість чинних договорів фінансового лізингу станом на 30.09.2018 р. становить 27 349,3 млн грн.

Зазначимо, що крім лізингових компаній - юридичних осіб, які не є фінансовими компаніями, але мають ліцензію на надання послуг фінансового лізингу, послуги фінансового лізингу також можуть здійснювати й банки та інші небанківські установи, внесені до відповідного реєстру, який веде Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [17].

Банки свою лізингову діяльність мають право здійснювати на підставі ліцензії Національного банку України. З 2017 року, після затвердження нових ліцензійних вимог Кабінетом Міністрів України, небанківські установи, що надають послуги фінансового лізингу в Україні також зобов'язані отримувати ліцензію на надання послуг з фінансового лізингу. Послуги з оперативного лізингу не потребують ліцензування.

За даними Центру економічних досліджень та прогнозування «Фінансовий імпульс» станом на 01.01.2018 року в Україні всього 551 установа мала право надавати послуги з фінансового лізингу (рис.1), з них фінансових компаній – 280, банків – 88, юридичні особи, що не є фінансовими установами – 183 [17].

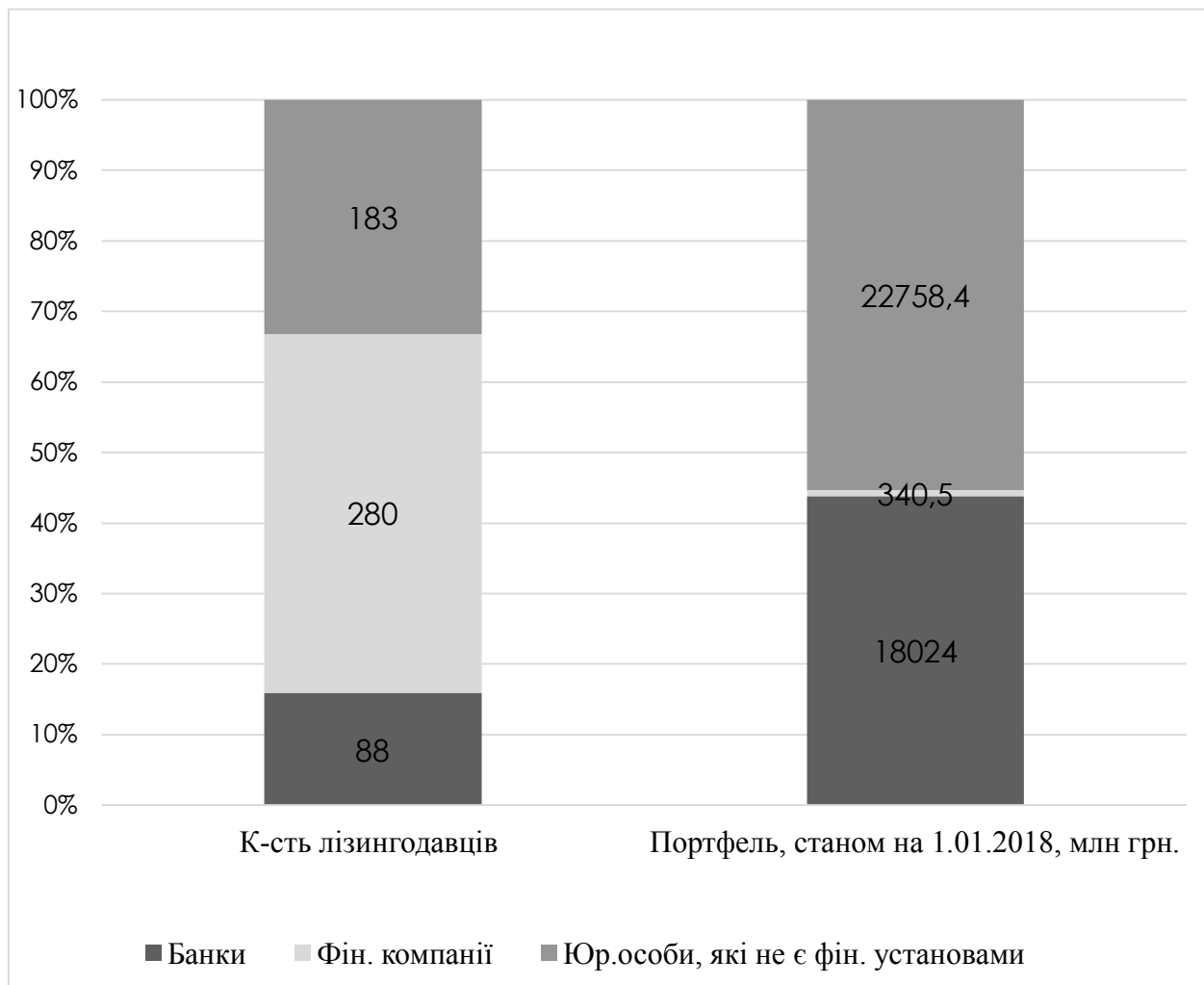

Рисунок 1. Кількість лізингодавців в Україні станом на 01.01.2018 р.
Джерело: [17]

Друге місце за обсягом лізингових операцій посідають банківські установи (портфель на 01.01.2018 р. – 17,7 млрд грн або 43,7% всієї ринкової частка). Небанківські фінансові установи мають лише 0,84% ринку, що становить 341 млн грн. Станом на 1 січня 2018 року мали ліцензії на провадження лізингової діяльності 280 фінансових компаній, які у 2017 році уклали 53 нових договорів загальною сумою 153,4 млн грн. Зазначимо, що більшість лізингових компаній є підконтрольними власникам банків, відповідно за рахунок банківських кредитів фінансується переважна частина їх лізингових операцій [17].

За даними Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», у першому кварталі 2018 року лідерами за приростом лізингового портфеля стали компанії: «OTPLeasing» (+12%); «Ленд-Ліз» (+ 20%); «Ілта-лізинг» (+ 28%). У другому кварталі найбільший приріст лізингового портфеля мали компанії: «Scania Credit Ukraine» (+ 15%); «OTPLeasing» (+27%); «VFS Ukraine» (+35%).

У банківському секторі 20 банків у I півріччі 2018 року мали діючий портфель операцій фінансового лізингу з юридичними особами. Так станом на 01.07.2018 р загальна сума лізингових договорів банківських установ склала 11,3 млрд грн. 5 банкам належить 94,5% загального портфеля лізингових договорів, з них найбільший портфель має «ПриватБанк» (78% від загального портфеля) [17].

З фізичними особами портфелі договорів лізингу в поточному році мали 8 банків, загальний обсяг яких на 01.07.2018 р. становив 427 млн грн, з яких 88,5% загального портфеля формує «ПриватБанк».

За даними Нацкомфінпослуг, велика кількість фінансових установ, що зареєстровані і мають право вести лізингову діяльність, її не провадять. В Україні наразі привалює саме фінансовий лізинг. Так, на кінець 2017 року за всіма типами діючих договорів їх сума становила 41 122,92 млн грн. Домінування фінансового лізингу притаманне початковому або після кризовому етапу, так як споживачі, здебільшого, зацікавлені наприкінці дії договору отримати предмет лізингу у власність. Зміна структури вартості договорів фінансового лізингу за галузями представлена в табл.3.

Таблиця 3. Вартість договорів фінансового лізингу, діючих на кінець звітнього року, у розрізі галузей за 2016 р. – 9 місяців 2018 р, млн грн

Назва галузі	2016 р.	2017 р.	Станом на 01.10. 2017 р.	Станом на 01.10. 2018 р.	Темпи приросту, 01.10.2018 р./ 01.10.2017 р.	
					млн грн	%
Будівництво	928,3	1049,5	1048,7	1298,8	250,1	23,8
Добувна промисловість	1645,0	167,1	1375,0	898,7	-476,3	-34,6
Легка промисловість	26,7	8,3	12,5	102,2	89,7	717,6
Машинобудування	292,3	262,7	261,1	248,7	-12,4	-4,8
Металургія	82,1	476,0	74,1	1034,9	960,8	1295,4
Сільське господарство	5654,0	5503,4	6474,4	6116,1	-358,3	-5,5
Сфера послугу	1206,4	1349,2	1206,3	1511,5	305,2	25,3
Транспорт	7886,4	7220,4	7413,7	7054,0	-359,7	-4,9
Харчова промисловість	428,0	303,3	338,7	1467,1	1128,4	333,2
Хімічна промисловість	127,0	117,6	123,0	162,4	39,4	32,0
Медичне обслуговування	17,2	18,2	18,3	121,9	103,6	566,1
Комп'ютерна та телекомунікаційна сфера	1,2	8,2	10,0	148,4	138,4	1384,0
Переробна промисловість	71,2	42,9	35,4	75,3	39,9	112,7
Інше	4811,8	6231,6	5748,2	9484,0	3735,8	65
Всього	23177,6	22758,4	24139,4	29724,0	5584,6	23,1

Джерело [14, 15, 16]

Виходячи з наведених статистичних даних, можна зробити висновок, що за результатами 2017 року обсяги діючих договорів характеризують транспортну галузь (7 220,4 млн грн) та сільське господарство (5 503,4 млн грн) як найбільших лізингоотримувачів; третє і четверте місце займають сфера послуг – 1 349 млн грн та відповідно будівництво – 1 049, 5 млн грн. За договорами на суму близько 7635,9 млн грн профінансовано інші галузі, зокрема: машинобудування, металургія, харчова промисловість, інші (рис.2).

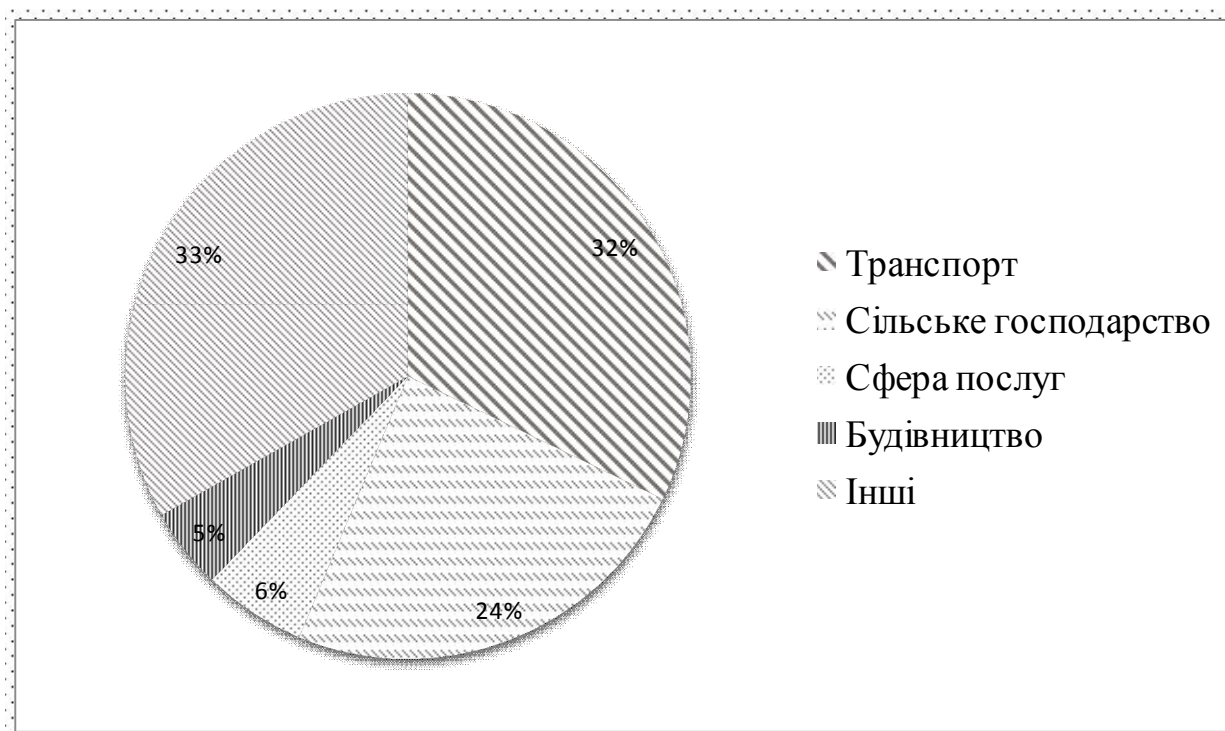

Рисунок 2. Структура лізингового портфелю України в розрізі галузей економіки станом на 01.01.2018 р.

Джерело: [14,15,16]

Станом на 01.10.2018 року найбільшими лізингоотримувачами за вартістю договорів залишаються транспортна галузь, а саме 7 054,0 млн грн, що на 4,9% менше аналогічного періоду 2017 року; сільське господарство – 6 116,1 млн грн, що на 5,5% менше; вартість договорів у сфері послуг становить 1 511,5 млн грн, що є більшим на 25,3%; спостерігається збільшення вартості договорів у харчовій промисловості на 333,2% і становить 1 467,1 млн грн.

Переважно лізингоотримувачами виступають юридичні особи (90%), 10% припадає на фізичних осіб. Аналізуючи строки укладених лізингових угод, можна констатувати, що більшість їх укладаються на період від 2 до 5 років, у поодиноких випадках деякі державні компанії оформлюють лізингові угоди на 10 років. Щодо середньої суми договору, то вона коливається від 500 тис грн до 1 млн грн, що свідчить про відсутність

зацікавленості великих лізингових компаній у фінансуванні малих угод. У середньому авансовий платіж становить від 20 до 40% від суми, на яку підписана угода, з поступовим її зниженням.

Наразі лізингодавці на вітчизняному фінансовому ринку виявляють найбільшу зацікавленість в таких об'єктах лізингу як високоліквідне обладнання, зокрема: легкові автомобілі та сільськогосподарська техніка. За даними Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», у 2017 році було надано у лізинг 5 871 автомобілів, з них уклали договір на 1 615 – компанія «ОТП Лізинг», 1 249 – «УЛФ Фінанс», 1 117 – «Порше Лізинг Україна» [13].

У 2016 році сільськогосподарської техніки надано в лізинг 650 одиниць. Домінуючу частку у своєму портфелі мала компанія «ОТП Лізинг», яка передала у лізинг 450 одиниць техніки, а у 2017 році – 701 одиницю. Так, у структурі наданих в лізинг активів у сільськогосподарському секторі у 2017 році основною технікою, щодо якої укладали договори лізингу, були трактори (50%), комбайни (25%) та обладнання для культивування (25%) [16].

Виконаний аналіз наукових робіт та практиків у сфері вітчизняного лізингу, результати обробки офіційної статистичної інформації дають нам можливість виділити проблеми, що гальмують розвиток вітчизняного лізингу на ринку фінансових послуг. Вивчення стану та проблем українського лізингу ускладнюється обмеженим характером статистичної інформації про стан даного сегменту фінансового ринку. Публічна інформація щодо результатів лізингової діяльності також не в повній мірі розкриває обсяги та специфіку функціонування суб'єктів лізингу.

Наразі є очевидним, що застарілі форми звітності, які слугують для формування Нацкомфінпослуг показників суб'єктів лізингового ринку не відображають якісної інформації щодо їх діяльності. Дуже важко відмежувати зареєстрованих лізингодавців, які і фактично здійснюють лізингову діяльність і тих, хто зовсім не надають лізингові послуги.

Визначення обсягів послуг з оперативного лізингу є майже неможливим. На відміну від надання послуг у сфері фінансового, оперативний лізинг не підлягає спеціальному регулюванню, а отже і спеціалізованої звітної інформації щодо нього не формується. Отже, з метою формування прозорості і якісної статистичної інформації щодо результатів діяльності суб'єктів лізингу в Україні існує нагальна потреба у розробці нових стандартів звітності [13, 17].

У своїй роботі Т. Завора до найбільш суттєвих проблем відносить також недосконалість законодавчого забезпечення, а саме неврегульованість окремих складових лізингової діяльності; зростання питомої ваги проблемних лізингових договорів; погіршення платоспроможності лізингоотримувача тощо [7].

Так, А. Золковер і Т. Беялов за результатами проведеного дослідження визначають певні причини, що стримують розвиток лізингу на сучасному

ринку фінансових послуг в Україні, зокрема: «обмежений доступ лізингодавців до світових фінансових ринків, що спричиняє високу вартість лізингових продуктів; неврегульованість проблеми ПДВ при вилученні предмету лізингу у боржника; неузгодженість нормативної бази для врегулювання відносин між суб'єктами лізингу; відсутність державних програм стимулювання розвитку лізингових послуг, як джерела оновлення основних фондів [18].

Вважаємо за доцільне виділити й проблему занепаду вітчизняного виробництва об'єктів лізингу, а ті підприємства, які функціонують, не завжди є конкурентними своїм продуктом як на українському фінансовому ринку, так і закордонному. Також зазначимо, що доступність лізингових послуг потенційним споживачам обмежується недостатньою кількістю фахівців у сфері лізингу, їх низькою кваліфікацією та не бажанням роботодавців підвищувати кваліфікацію своїх працівників. Не можна нівелювати в умовах загострення фінансової та економічної ситуації в Україні і психологічний аспект, що пов'язаний з неготовністю українського споживача до довіри та співпраці із суб'єктами фінансового ринку, у тому числі й представниками лізингових послуг.

ВИСНОВКИ: Дослідивши формування та тенденції розвитку лізингових послуг, можна зробити висновок, що лізинг є прогресивним інструментом інвестування в технічній модернізації суб'єктів господарювання на сучасному етапі економічного розвитку України.

Найбільш перспективними напрямками розвитку вітчизняного фінансового лізингу є транспортна та аграрна галузі, сфера послуг і будівництво, які повинні стати провідними споживачами продуктів лізингу. Однак, сфера лізингових послуг в Україні ще недостатньо розвинена, а переваги – не оцінені у повній мірі. Передумовами стриманого розвитку ринку лізингу є нестабільна політична та економічна ситуація в Україні; брак коштів лізингодавців для довгострокового фінансування; низька платоспроможність та обізнаність з питань лізингу споживачів лізингових послуг; неврегульованість податкових аспектів у сформованій нормативно-правовій базі; відсутність якісної структурованої статистичної інформації щодо результатів діяльності суб'єктів лізингу.

Отже, оцінка ситуації, що склалася на сучасному етапі функціонування лізингу на ринку фінансових послуг в Україні та визначення проблем його стриманого розвитку визначають напрямки їх вирішення, зокрема: формування сприятливого законодавчого забезпечення діяльності суб'єктів сфери лізингу; створення умов доступності всіх стейкхолдерів лізингу; формування сприятливого інвестиційного клімату та стабільних умов господарювання.

У подальших дослідженнях планується приділити увагу механізмам активізації лізингу на ринку фінансових послуг на півдні України через зміни

у законодавстві та популяризації цього фінансового інструменту в умовах сьогодення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Борисюк І. О., Цибульська А. С. Аналіз сучасного стану ринку лізингових послуг в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 5. С.153-160.
2. Васильчишин О. Б. Тулай О. І. Лізинг в Україні: минуле і перспективи. *Світ фінансів*. 2006. № 3 (8). С. 128-141.
3. Якушева І. Є. Сучасний стан та перспективи ринку лізингових послуг в Україні. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Сер. Економічні науки*. 2014. № 2 (26). С. 252-256.
4. Галецька Т. І. Лізинг в Україні: історичні аспекти виникнення і становлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Економіка. 2010. Вип. 15. С. 390-397.
5. Другова В. Т. Формування і розвиток ринку лізингу в Україні. *Регіональна економіка*. Львів, 2012. Вип. 3. С.113-120.
6. Краковська А., Вишневський І., Педос Н. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання // Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». URL: http://uul.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/Leasing_report_ukr_final_09202018.pdf (дата звернення: 10.01.2019).
7. Завора Т. М. Проблеми та перспективи розвитку ринку лізингових послуг в Україні. *Економіка і регіони*. 2015. № 3 (52). С. 8-14.
8. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 15.01.2019).
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003р. № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.01.2019).
10. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.01.2019).
11. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.12.2018).
12. Овчаренко Т. Фінансовий лізинг як форма залучення інвестиційних ресурсів на підприємствах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. № 123. С.41-44.
13. Підсумки III кварталу компаній-учасників Асоціації. Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців» : веб-сайт. URL: <http://uul.com.ua> (дата звернення: 25.12.2018).

14. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2016 рік. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг*: веб-сайт. URL: <https://nfp.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2019).

15. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2017 року. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг*: веб-сайт. URL: <https://nfp.gov.ua>. (дата звернення: 10.01.2019).

16. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2018 року. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг*: веб-сайт. URL: <https://nfp.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2019).

17. Ринок фінансового лізингу: тенденції та проблеми : веб-сайт. URL: <http://finpuls.com/ua/> (дата звернення: 17.01.2019).

18. Золковер А. О., Белялов Т. Е. Сучасний стан розвитку лізингу в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Сер. Економічні науки*. 2017. № 2 (109). С. 56-61.

19. Загородній А. Г., Селюченко Н. Є. Планування та організація оновлення основних засобів на засадах лізингу : монографія. Львів : ЛБІНБУ, 2002. 143 с.

20. Потриваєва Н. В., Агеєнко І. В. Історичні аспекти зарубіжного досвіду розвитку лізингових відносин. *Modern Economics*. 2017. № 2. С. 55-59. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2427> (дата звернення: 17.01.2019).

References

1. Borysyuk I. O. and Tsybuls'a A., 2018. Analysis of the current state of the leasing services market in Ukraine. *Market Infrastructure*, 5, pp. 153-160.

2. Vasylchyshyn O. and Tulay O., 2006. Leasing in Ukraine: the past and prospects, *World of Finance*, 3 (8), pp. 128-141.

3. Yakusheva I. YE., 2014. Current status and prospects of the leasing services market in Ukraine. *Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, 2 (26), pp. 252-256.

4. Halets'ka T. I., 2010. Leasing in Ukraine: Historical Aspects of Emergence and Formation. *Naukovi zapysky [Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya"]*. *Ekonomika*, 15, pp. 390-397.

5. Druhova V. T., 2012. Formation and development of the leasing market in Ukraine. *Regional Economy*, 3, pp. 113-120.

6. The official site State Statistics Service of Ukraine. [online] Available at: <<http://www.ukrstat.gov.ua>> [Accessed 10 January 2019].

7. Zavora T. M., 2015. Problems and prospects of development of the market of leasing services in Ukraine. *Economics and region*, 3 (52). pp. 8-14.

8. Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. *The Commercial Code of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>> [Accessed 10 January 2019].
9. Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. *The Civil Code of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> [Accessed 10 January 2019].
10. Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. *Tax Code of Ukraine*. [online] Available at: <<https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>> [Accessed 10 January 2019].
11. Ovcharenko T., 2011. Financial leasing as a form of attracting investment resources at enterprises. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, 123, pp. 41-44.
12. Ukrainian Association of Lessors. [online] Available at: <<http://www.uul.com.ua>> [Accessed 10 January 2019].
13. National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets, 2016. *Results of the activities of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors)* [pdf] Available at: <https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/OsnPokazn/FK_4%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf> [Accessed 10 January 2019]
14. National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets, 2017. *Results of the activities of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors)* [pdf] Available at: <https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/OsnPokazn/FK_4%20%D0%BA%D0%B2_2016.pdf> [Accessed 10 January 2019].
16. National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets, 2018. *Results of the activities of financial companies, pawnshops and legal entities (lessors)* [pdf] Available at: <https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_IV%20kv_2018.pdf> [Accessed 10 January 2019].
17. Center For Economic Research And Forecasting «Financial Pulse», 2018. *Financial leasing market: trends and problems* [online] Available at: <<http://finpuls.com/ua/financial/reviews/news/Rinok-fnansovogo-lzingu-tendenc-ta-problemi.htm>> [Accessed 10 January 2019].
18. Zolkover A. O. and Byelyalov T., 2017. The current state of leasing development in Ukraine. *Problemy rozvytku ekonomiky*, 2 (109), pp. 56-61.
19. Zahorodniy A. H. and Selyuchenko N. YE., 2002. *Planning and organization of renewal of fixed assets on a leasing basis*. L'viv: LBINBU.
20. Potryvaieva N. V. and Aheienko I. V., 2017. Historical aspects of foreign experience in the development of leasing relations. *Modern Economics* [e-journal], 2, pp. 55-59. Available at: <<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2427>> [Accessed 10 January 2019].